

Mariusz Michalski, Paweł Łabuz

KARNOPRAWNA INTERPRETACJA „ZAKŁADANIA” ZORGANIZOWANEJ GRUPY PRZESTĘPCZEJ I „KIEROWANIA” NIĄ

Criminal law interpretation of “establishment” and “targeting” of organized criminal group

Wprowadzenie

Przedmiotem rozważań jest artykuł Kodeksu karnego z typem kwalifikowanym w § 3 o znamieniu określającym czynność sprawczą polegającą na „zakładaniu” lub „kierowaniu” grupą lub związkiem mającym na celu popełnianie przestępstw. Bardzo często w środowisku organów ścigania podejrzany lub oskarżony o popełnienie przestępstwa z tego artykułu nazywany jest „liderem zorganizowanej grupy przestępczej”.

Przez zakładanie związku należy rozumieć jego utworzenie, czyli doprowadzenie do powstania. Związek można uważać za utworzony z chwilą spełnienia wszystkich warunków koniecznych dla jego bytu. Za założycieli uważa się wszystkich, którzy brali udział w zakładaniu związku, tj. zarówno inicjatorów, jak i tych, którzy swoją działalnością organizatorską doprowadzili do jego powstania. Przez pojęcie „doprowadzili” należy rozumieć więcej niż „przyczynili się”; odpowiedzialności karnej za zakładanie związku może podlegać ten, kto uczestnicząc w jego założeniu, przyczynił się do tego w stopniu większym niż podżegacz lub pomocnik¹.

Sieciowa struktura organizacji przestępczych od wielu lat przysparza organom ścigania wielu problemów związanych nie tylko z określeniem jej budowy wewnętrznej, przypisaniem skali odpowiedzialności poszczególnym członkom organizacji (węzłom sieci), lecz także z precyzyjnym wytypowaniem struktury z całości relacji społecznych. Problemem jest także określenie, w jaki sposób i jakie reguły kierują doborem nowych węzłów w sieciach przestępczych, przyjęciem zasad wzajemnego sterowania czy rozliczania z realizacji zakładanych celów².

¹ B. Drozdowska, *Przestępczość grupowa nieletnich*, rozprawa doktorska napisana w Zakładzie Prawa Karnego Uniwersytetu Warszawskiego pod kierunkiem prof. dr. hab. Genowefy Rejman, Warszawa 2000, s. 82.

² M.A. Kędziński, *Sieciowość współczesnych organizacji przestępczych funkcjonujących w obszarze przestępczości zorganizowanej i terroryzmu*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2014, nr 10/14, s. 74.

Interpretacja prawno-kryminologiczna art. 258 § 3 kodeksu karnego

Przedstawiciele polskiej nauki prawa karnego zgadzają się natomiast zasadniczo co do tego, że czynność wykonawcza polegająca na „kierowaniu” nie oznacza samego stania na czele określonej struktury, ale przeciwnie – wymaga pewnej aktywności, której przejawem są konkretne działania przedsiębrane w ramach grupy albo związku. Chodzi zatem np. o wszelkiego rodzaju decyzje, wiążące polecenia wydawane członkom, czyli, ogólnie ujmując, o pewną faktyczną kontrolę nad działalnością danej struktury (lub jej samodzielnego fragmentu)³.

Współdziałający ze sobą sprawcy o niższym stopniu zorganizowania lub w odniesieniu do których brak jest dowodów umożliwiających przedstawienie zarzutów dotyczących zakładania zorganizowanej grupy albo związku przestępczego, udziału w nim lub kierowania nim, mogą być ścigani w oparciu o inne instytucje prawa karnego, takie jak pomocnictwo, współsprawstwo, sprawstwo kierownicze czy polecające, bądź też, bez względu na formę zorganizowania, za popełnienie określonego przestępstwa, np. rozboju czy wyłudzenia⁴.

Przestępczość zorganizowana nie została też jednoznacznie zdefiniowana na gruncie prawa międzynarodowego. Jednak podobnie jak w prawie krajowym, również na płaszczyźnie międzynarodowej⁵, a także na gruncie prawa Unii Europejskiej zawarte zostały unormowania definiujące zorganizowane grupy i organizacje przestępcze.

Zakładanie to tyle co organizowanie, a więc wyszukiwanie kandydatów, składanie propozycji uczestnictwa, obmyślanie struktury i sposobu działania, ustalenie siedziby, uzgadnianie sposobu komunikowania się, wyłonienie przywódców, gromadzenie narzędzi, wprowadzanie systemu zabezpieczeń. Zakładać grupę lub związek przestępczy może jedna osoba, pozostałe zaś już tylko do niego następnie przystępują, bądź też założycielami może być wiele osób, przy czym każda z nich odpowiada za inny element organizacji, względnie też wykonują całość zadań wspólnie.

³ J. Badziak, *Przestępstwo z art. 258 kodeksu karnego z 1997 r. – studium prawnodogmatyczne*, Partner Poligrafia, Łódź 2014, s. 152.

⁴ *Krajowy program przeciwdziałania i zwalczania przestępczości zorganizowanej na lata 2012–2016*, Departament Analiz i Nadzoru MSWiA 2012, s. 5.

⁵ Zgodnie z Konwencją Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej, przyjętą 15 listopada 2000 r. w Palermo i ratyfikowaną przez Polskę w 2001 r., zorganizowana grupa przestępcza oznacza posiadającą strukturę grupę składającą się z trzech lub więcej osób, istniejącą przez pewien czas oraz działającą w porozumieniu w celu popełnienia jednego lub więcej poważnych przestępstw, tzn. podlegających maksymalnej karze pozbawienia wolności w wysokości co najmniej czterech lat lub karze surowszej, dla uzyskania, w sposób bezpośredni lub pośredni, korzyści finansowej lub innej korzyści materialnej.

Na gruncie prawodawstwa Unii Europejskiej, zgodnie z decyzją ramową Rady Unii Europejskiej 2008/841/WSiSW z dnia 24 października 2008 r. w sprawie zwalczania przestępczości zorganizowanej, organizacja przestępcza została zdefiniowana jako zorganizowana grupa, istniejąca przez pewien czas, składająca się z więcej niż dwóch osób, działających wspólnie w celu popełnienia przestępstw.

Kierowanie polegać będzie na faktycznym sprawowaniu kontroli nad działalnością związku lub grupy, możliwości wydawania poleceń i podejmowania zasadniczych decyzji. Kierowanie może mieć charakter stały lub przejściowy, kolektywny lub jednoosobowy. Jeżeli struktura grupy lub związku jest bardziej złożona, odpowiedzialność za „kierowanie” powstaje już wtedy, gdy kierujący odpowiada za prawidłowe funkcjonowanie nawet tylko samodzielnego fragmentu tej struktury, który zdolny jest jednak do odrębnego funkcjonowania. Dla odpowiedzialności nie jest konieczne kierowanie całym związkiem lub grupą przestępczą. Sprawca odpowiada karnie już wtedy, kiedy uczestniczy w „zakładaniu”, a nie dopiero wtedy, gdy grupę lub związek „założy”⁶.

Przywódca zawsze umieszczany był w centrum, jako osoba stawiająca cele, sprawująca nad wszystkim kontrolę i ponosząca za wszystko odpowiedzialność. Podwładni traktowani są jako narzędzia, którymi posługuje się on w realizacji swoich celów. Niewiele zmian do teorii przywództwa wprowadziła koncepcja organiczna. Kierownik traktowany był w niej jako „mózg lub głowa” systemu organizacyjnego, podczas gdy pracownicy wykonawczy spełniali funkcję „organów”, zdolnych do skomplikowanych wprawdzie, ale rutynowych działań, podejmowanych w dodatku nie samodzielnie, ale za sprawą koordynujących decyzji przełożonego. Koncepcja ta podkreślała znaczenie „organu sterującego” całością działań organizacji, formułując wytyczne dotyczące szczególnej jego ochrony. Bez organu sterującego, czyli bez przywódcy, organizacja traci bowiem możliwość przetrwania. Zarówno w mechanicznej, jak i organicznej koncepcji przywództwa zasadnicze znaczenie ma hierarchia władzy organizacyjnej. System hierarchiczny jednoznacznie reguluje relacje między członkami organizacji, sprowadzając je do różnic w zakresie uprawnień decyzyjnych.

Przywódcy organizacji przestępczej przypominają przedsiębiorców. Muszą pokonywać wszelkie trudności, z jakimi borykają się normalni przedsiębiorcy, np. angażować odpowiedni personel i organizować produkcję, transport i dystrybucję towarów. Muszą oceniać np. możliwości zbytu swych produktów, by zapewnić popyt na nielegalne towary (analiza struktury nielegalnego rynku w społeczeństwie). Ponadto muszą zabezpieczyć swoją organizację przestępczą przed próbami rozbicia jej przez wymiar sprawiedliwości, np. przez utworzenie prywatnej armii. Muszą również osłabić polityczne i ekonomiczne struktury władzy w społeczeństwie za pomocą korupcji⁷.

⁶ *Komentarz do art. 259 kodeksu karnego* (Dz.U.97.88.553), w: A. Barczak-Oplustil, G. Bogdan, Z. Cwiakalski, M. Dąbrowska-Kardas, J. Majewska, J. Raglewski, M. Rodzyńkiewicz, M. Szewczyk, A. Wróbel, A. Zoll, *Kodeks karny. Część szczególna*, t. II, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 2006.

⁷ H.J. Schneider, *Przestępczość zorganizowana z perspektywy kryminologii porównawczej*, w: B. Hołyst, E. Kube, R. Schulte (red.), *Przestępczość zorganizowana w Niemczech i w Polsce. Zwalczanie i zapobieganie*, Polskie Towarzystwo Higieny Psychicznej, Warszawa–Łódź–Münster 1996, s. 10–11.

Analiza ostatnich przemian w środowiskach przestępczych dowodzi, że osoby kierujące działalnością przestępczą czynią to w sposób pośredni – bez osobistego zaangażowania się w jakiegokolwiek nielegalne przedsięwzięcia. Przywódcy grup nowego typu dystansują się od działalności kryminalnej, która w przeszłości dała im możliwość zaistnienia w grupie i zdobycia środków pozwalających na późniejsze rozszerzenie aktywności przestępczej, wyjście poza granice kraju. Kreują się oni na szanowanych obywateli, swój dobry wizerunek umacniają przez sponsorowanie popularnych imprez i akcji charytatywnych. Jednocześnie z powodzeniem pretendują do udziału w renomowanych organizacjach zrzeszających przedstawicieli świata biznesu, kultury i polityki.

Trafne jest orzeczenie Sądu Apelacyjnego w Lublinie wydane wprawdzie na tle przepisów kodeksu karnego z 1969 r., ale nadal zachowujące aktualność (z 27 stycznia 1998 r., II AKZ 34/98, Apel.-Lub. 1998, nr 1, poz. 9), zgodnie z którym pojęcie „kierowania” nie oznacza tylko sytuacji o charakterze statycznym, sprowadzającej się do sprawowania władztwa nad istniejącą strukturą.

Związek można uznać za utworzony z chwilą spełnienia wszystkich warunków koniecznych dla jego bytu. Za założycieli uważa się wszystkich, którzy brali udział w zakładaniu związku, tj. zarówno inicjatorów, jak i tych, którzy swoją działalnością organizatorską doprowadzili do jego powstania. Przez pojęcie „doprowadzalności” należy rozumieć więcej niż określenie „przyczynili się”. Według J. Makarewicza⁸ założycielem związku jest także ten, kto utworzył nowe ogniwo związane już z istniejącym ugrupowaniem, podporządkowane mu – z tym zastrzeżeniem, że musi ono wówczas samodzielnie wyczerpywać znamiona związku.

Za organizatorów należy uznać również osoby współdziałające przy powstaniu grupy lub związku, zwłaszcza przy ustalaniu celów, programu działania i wyłonieniu kierownictwa. Funkcje kierownicze sprawuje nie tylko ten, kto jednoosobowo kieruje związkiem lub grupą, ale także – zależnie od struktury organizacyjnej – członek kierownictwa, jak również osoby kierujące doniosłymi odcinakami działalności związku lub grupy. Sprawca kieruje związkiem, jeśli wydaje wiążące polecenia innym jego członkom. Moc wiążąca tych poleceń nie może wynikać tylko z dobrowolnego podporządkowania się autorytetowi, lecz musi być poparta sankcjami ustalonymi *expressis verbis*, czyli też występującymi w sposób dorozumiany, w ramach zasad działania związku. Nie należy utożsamiać kierowania w powyższym sensie ze sprawstwem kierowniczym, ponieważ te pojęcia się wzajemnie nie pokrywają⁹.

W przypadku sprawstwa kierowniczego zarysowany model wykładni¹⁰ prowadzi do odczytania znamion typu, w których określone jest zachowanie kierującego oraz

⁸ Zob. J. Makarewicz, *Kodeks karny z komentarzem*, Lwów 1938, s. 433.

⁹ K. Laskowska, *Teoretyczne i praktyczne podstawy odpowiedzialności z art. 258 k.k.*, „Prokurator” 2004, nr 1, s. 15.

¹⁰ Wyrok SN z dnia 26 kwietnia 1982 r., Rw 268/82, OSNKW 1982, nr 10–11, poz. 83 (dotyczy art. 46 dekretu z dnia 12 grudnia 1981 r. o stanie wojennym, DzU Nr 29, poz. 154 z późn. zm. oraz pojęć „organizowanie” i „kierowanie”); wyrok SN z dnia 23 marca 1992 r., II KRN 433/91, OSNKW 1992, nr 7–8, poz. 48 (dotyczy pojęcia „związek” i „kierowanie”); wyrok

kierowanego (bezpośredniego wykonawcy). Zachowanie kierującego polega na czynnościach sterowania zachowaniem innej osoby (kierowanego), która bezpośrednio i osobiście wypełnia znamiona typu. Z istoty czynności wykonawczej kierującego wynika, iż musi on posiadać władztwo nad osobą kierowaną i jej zachowaniem, sięgające, jak podkreśla się w polskim piśmiennictwie i orzecznictwie, aż po możliwość odwołania w wybranym przez kierującego momencie akcji przestępnej¹¹. Kierowanie nie musi wyczerpywać znamion sprawstwa kierowniczego. Szczególnie jest to widoczne na przykładzie grup o bardzo rozbudowanej strukturze wewnętrznej i zakonspirowanym kierownictwie (mafii). Taktyka ich działania zakłada z reguły daleko idące zakonspirowanie osób kierujących, które często nawet nie uczestniczą w popełnianiu poszczególnych przestępstw lub nawet nie decydują o przebiegu działań przestępczych w sposób umożliwiający zarzucenie im sprawstwa kierowniczego.

Klasyczna postać dokonanego sprawstwa kierowniczego sprowadza się do wypełnienia czynności kierowania przez kierującego oraz wypełnienia co najmniej przedmiotowych znamion czynu zabronionego przez kierowanego (bezpośredniego wykonawcę). W przypadku osiągnięcia przez zachowanie kierowanego jedynie stadium usiłowania kierujący odpowiadał będzie za usiłowanie¹². Niezależnie od tego, czy podstawą odpowiedzialności będzie stadium dokonania czy usiłowania, w każdym przypadku kierującego uznaje się za sprawcę czynu zabronionego, popełnionego bezpośrednio przez osobę kierowaną, co wyraźnie wskazuje, że mamy tutaj do czynienia z pośrednim zamiarem popełnienia przestępstwa¹³.

Odpowiedzialność założyciela lub kierującego związkiem wg K. Buchały pojawia się już z chwilą powołania grupy lub związku¹⁴. Pogląd ten należy oczywiście podzielić, gdy chodzi o odpowiedzialność założyciela, natomiast kierujący związkiem może ponosić odpowiedzialność – jak się zdaje – dopiero wówczas, gdy podejmie czynności mieszczące się w pojęciu kierowania, nie zaś już z chwilą samego założenia ugrupowania. W tym zakresie za trafny uznać należy raczej pogląd Z. Ćwiąkalskiego, który, powołując się na aprobowane przez siebie tezy orzeczenia Sądu

SA w Katowicach z dnia 7 grudnia 2000 r., II Aka 184/00, KZS 2001, z. 1, poz. 26 (dotyczy pojęcia „kierowanie zorganizowaną grupą przestępczą”); postanowienie SA w Lublinie z dnia 27 stycznia 1998 r., II Akz 34/98, OSA 1998, nr 9, poz. 47 (dotyczy statycznych i dynamicznych elementów pojęć „kierowanie” i „branie udziału” w zorganizowanej grupie przestępczej); postanowienie SA w Katowicach z dnia 15 stycznia 2003r., II AKz 1249/02, OSA 2003, nr 7, poz. 74 (dotyczy elementów pojęcia „kierowanie zorganizowaną grupą przestępczą”).

¹¹ P. Kardas, *Regulacja współdziałania przestępczego jako podstawa zwalczania przestępczości zorganizowanej*, „Prokuratura i Prawo” 2002, nr 10, s. 74–75.

¹² Należy podkreślić, że usiłowanie sprawstwa kierowniczego będzie miało miejsce także wtedy, gdy bezpośredni wykonawca nie podejmie żadnych czynności zmierzających do wykonania czynu zabronionego, zarazem kierujący podejmie zachowanie stanowiące bezpośrednie zmierzanie do kierowania zachowaniem innej osoby mającym na celu wykonanie czynu zabronionego. Zob. szerzej P. Kardas, *Teoretyczne podstawy odpowiedzialności karnej za przestępne współdziałanie...*, s. 824 i n.

¹³ P. Kardas, *Regulacja współdziałania przestępczego...*, op. cit., s. 75.

¹⁴ K. Buchała, A. Zoll, *Kodeks karny, część ogólna*, Zakamycze, Kraków 1988, s. 475.

Apelacyjnego w Lublinie¹⁵, jest zdania, iż kierowanie, określające pewną dynamikę sytuacji, oznacza nie tylko przewodzenie zorganizowanej grupie przestępczej, lecz również kierowanie jej konkretnymi działaniami¹⁶.

Sprawcę możemy uznać za kierującego związkiem przestępczym lub zorganizowaną grupą przestępczą tylko wówczas, gdy wydaje on innym członkom tych struktur przestępczych wiążące ich polecenia, w tym polecenia wykonania czynu zabronionego, a zatem gdy jest sprawcą polecającym w rozumieniu art. 18 § 1 k.k. Moc wiążąca takich poleceń nie wynika jednakże wyłącznie z dobrowolnego podporządkowania się autorytetowi „przywódcy”, ale musi zostać poparta sankcjami ustalonymi wyraźnie przez członków organizacji albo obowiązującymi w sposób dorozumiany i mieszczącymi się w ramach reguł działania grupy lub związku. Jakkolwiek każda zorganizowana grupa lub związek przestępczy odznacza się odmiennymi, indywidualnymi cechami, na które wpływ mają przede wszystkim geneza i okoliczności formowania się organizacji kryminalnej, to wyniki badań empirycznych przeprowadzonych wśród funkcjonariuszy organów ścigania zajmujących się zwalczaniem przestępczości zorganizowanej dowodzą, że do najsilniejszych powiązań łączących członków zorganizowanej struktury przestępczej funkcjonującej w polskich warunkach należy więź strachu. Uniemożliwia ona pojedynczej osobie odejście z grupy i podporządkowuje szeregowych członków organizacji jej kierownikowi. Co więcej, wyniki wspomnianych badań pozwalają sformułować wniosek, że koniecznym warunkiem „sprawnego” prowadzenia przez grupę lub związek przestępczej działalności jest posiadanie silnego, twardego i bezwzględnie przywódcy, który jest w stanie utrzymać strachem podległych sobie członków grupy w ryzach. Badania empiryczne przeprowadzone wśród „skruszonych” sprawców, którzy uzyskali status „świadka koronnego”, dowodzą z kolei, że w znacznej części zorganizowanych struktur przestępczych ich lider ma władzę nieograniczoną, istotnym warunkiem przyjęcia do organizacji jest „wykonanie pierwszego poważnego zlecenia i stałe posłuszeństwo”, a nieposłuszni i niepokorni członkowie grupy lub związku karani są sankcjami finansowymi **łożonymi** na rzecz szefa, odsunięciem od możliwości zdobywania środków finansowych, pobiciem, a częstokroć nawet fizyczną eliminacją krnąbrnego podwładnego. Lider zorganizowanej grupy lub związku przestępczego funkcjonującego na wspomnianych powyżej zasadach jawi się zatem jako potencjalny sprawca polecający. Co istotne, czynności składające się na kierowanie grupą lub związkiem przestępczym nie muszą wyczerpywać każdorazowo znamion sprawstwa kierowniczego w przypadku poszczególnych przestępstw popełnionych w ramach grupy lub związku. Z sytuacją taką będziemy mieć do czynienia w szczególności w obrębie wysoko zorganizowanych związków mafijnych. Jednym z elementów taktyki ich funkcjonowania jest zazwyczaj głęboka konspiracja „kierowników” organizacji. Nie tylko nie uczestniczą oni wówczas w realizacji czynności wykonawczych składających się

¹⁵ Orzeczenie SA w Lublinie z dnia 27.01.1998 r.; II Akz 34/98.

¹⁶ C. Sońta, *Zorganizowana grupa i związek przestępczy we współczesnym polskim prawie karnym*, rozprawa doktorska napisana w Zakładzie Prawa Karnego Uniwersytetu Warszawskiego pod kierunkiem prof. dr hab. Genowefy Rejman, Warszawa 2000, s. 87.

na poszczególne przestępstwa, ale nie decydują nawet o przebiegu przestępnej akcji w sposób umożliwiający przypisanie im sprawstwa kierowniczego popełnianego czynu zabronionego. Wykonanie takiego czynu zabronionego, z reguły gruntownie przygotowane, uwarunkowane jest jednak ich zgodą, a niejednokrotnie poleceniem, co może pozwolić na ukaranie wspomnianych „kierujących zorganizowaną grupą lub związkiem przestępczym” za sprawstwo polecające¹⁷.

Wydaje się, że w przyszłości przywódca będzie miał niewiele wspólnego z tymi, których określa się dzisiaj tym mianem. Niektórzy nazywają go liderem, który nie kieruje bezpośrednio działaniami ludzi, ale raczej pracuje z nimi dla osiągnięcia wspólnych celów, który myśli z ludźmi, a nie sam. Przywódca bowiem powinien w przyszłości być przede wszystkim agentem zmiany kulturowej, co zbliża go do nauczyciela, stwarzającego sytuację, inspirującego, pomagającego podwładnym precyzować cele i zadania, uświadamiającego skutki zmiany kultury, współuczestniczącego w analizie i rozwiązywaniu grupowych i indywidualnych problemów¹⁸.

Ze stopniem i kierunkiem zorganizowania grupy przestępczej ściśle związany jest podział funkcji i ról, jakie pełnią poszczególni członkowie. Jednym z najważniejszych kryteriów wyodrębnienia funkcji elementów zorganizowanej grupy przestępczej jest zakres, w jakim członek grupy może podejmować decyzje samodzielnie, jak również rodzaj zadań przez niego realizowanych. W większości zorganizowanych grup przestępczych wyróżnić można trzy rodzaje funkcji, jakie są pełnione przez jej członków:

- kierownicze – główne zadanie to organizowanie działalności przestępczej grupy, osoby pełniące takie funkcje zazwyczaj nie uczestniczą w popełnianiu przestępstw, stronią od kontaktu z wykonawcami;
- pośrednie – zajmowanie się bezpośrednią działalnością przestępczą;
- wykonawcze – wykonawcy poleceń.

Kierowanie¹⁹ może mieć charakter stały lub przejściowy, kolektywny lub jednoosobowy. Jeżeli struktura grupy lub związku jest bardziej złożona, odpowiedzialność za „kierowanie” powstaje już wtedy, gdy kierujący odpowiada za prawidłowe funkcjonowanie nawet tylko samodzielnego fragmentu tej struktury, który zdolny jest jednak do odrębnego funkcjonowania. Dla odpowiedzialności nie jest konieczne kierowanie całym związkiem lub grupą przestępczą. O ile „zakładanie” jest czynnością

¹⁷ M. Czyżak, *Sprawstwo polecające w zorganizowanej strukturze przestępczej*, „Prokuratura i Prawo” 2004, nr 6, s. 42–44.

¹⁸ S.M. Kania, *Przywództwo w organizacji*, „Zeszyty Naukowe WSB”, nr 2, Gdańsk 2003, s. 123–125.

¹⁹ Kierowanie zorganizowaną grupą przestępczą polega na wydawaniu innym członkom grupy poleceń, których wykonanie wynika bądź z dobrowolnego podporządkowania się autorytetowi kierującego, bądź jest poparte także sankcjami ustalonymi czy to wyraźnie, czy w sposób dorozumiany w ramach zasad działania grupy. Funkcję kierowniczą sprawuje nie tylko kierujący grupą jednoosobowo, ale i osoby kierujące doniosłymi odcinkami działalności grupy choćby krótkotrwałe, a nawet jednorazowo przy realizacji zadania (tak SA w Krakowie w wyroku z 2 listopada 2004 r., II Aka, 119/04, KZS 2005, z. 3, poz. 24).

rociągniętą w czasie, mającą jednak co do zasady swój początek i koniec, którym jest „założenie” grupy lub związku przestępczego, o tyle „kierowanie” jest czynnością o charakterze względnie trwałym, co nie znaczy, iż kierującego nie może zastąpić w dowolnym momencie ktoś inny²⁰.

W poszukiwaniu odpowiedzi na pytanie o właściwy kierunek wykładni przedmiotowego znamienia²¹ „kierowania zorganizowaną strukturą” w pierwszej kolejności należy się odwołać do ustawowej konstrukcji postaci zjawiskowej polegającej na kierowaniu wykonaniem czynu zabronionego przez inną osobę. Nie ulega wątpliwości, że sprawstwo kierownicze – bo o nim mowa – jako odrębna od jednosprawstwa i współsprawstwa forma realizacji znamion czynu zabronionego charakteryzuje się tym, że sprawca samodzielnie nie wykonuje tego czynu, lecz współdziała z osobą będącą jego bezpośrednim wykonawcą²².

Konkluzja

Funkcje, jakie są pełnione w grupie, nie zawsze przekładają się na role odgrywane w poszczególnych przestępczych działaniach grupy. Osoba piastująca funkcję kierowniczą w zorganizowanej grupie przestępczej kieruje działaniami przestępczymi. Dzieje się tak z reguły w zorganizowanych grupach przestępczych, które liczebnie można uznać za małe. W zorganizowanych grupach przestępczych, które są większe, niemal nie zdarza się, aby osoba pełniąca funkcję kierowniczą brała udział w działaniach na etapie wykonawczym. Osoby te uczestniczą tylko w planowaniu i przygotowaniu działań przestępczych. Natomiast do kierowania wykonaniem czynu przestępczego zostają wyznaczone osoby z niższego, a nawet najniższego szczebla. W takich przypadkach funkcja kierownicza całej zorganizowanej grupy²³ bardzo często jest niewidoczna i w odniesieniu do danego przestępstwa zyskała miano kierowania pośredniego lub częściowego.

Coraz częściej grupy działają w tzw. strukturach poziomych bez wyodrębnionych liderów. Powiązania przestępcze członków nie są zhierarchizowane, a mimo wyraźnego podziału ról przestępczych i występujących ścisłych powiązań członków występuje brak wyraźnego podporządkowania. Pewna swoboda we wzajemnych relacjach w tego typu grupach przejawia się między innymi w możliwości równoległego kooperowania ich członków z przedstawicielami innych grup przestępczych z tej samej branży oraz zaprzestania działalności w takiej grupie bez konsekwencji. Wynika to głównie z niestosowania przymusu, wydawania poleceń czy dyscyplinowania członków. Grupy takie, mimo działania w sposób w pełni zorganizowany, często w ocenie organów ścigania (np. prokuratury) nie są klasyfikowane jako zorganizowane grupy przestępcze. Takie stanowisko zostało przyjęte po ogłoszeniu wyroków

²⁰ G. Grochola, *Zorganizowana grupa przestępcza jako grupa społeczna. Ujęcie socjologiczno-prawne*, „Internetowy Przegląd Prawniczy TBSP UJ” 2013, nr 3–4 (13), s. 19.

²¹ J. Badziak, op. cit., s. 93.

²² Tamże, s. 94.

²³ G. Grochola, op. cit., s. 17.

w pewnych sprawach, w których sądy nie utrzymywały kwalifikacji art. 258 k.k., argumentując jak wyżej.

Współcześnie trudno jest dokonać w pełni adekwatnego i uniwersalnego opisu struktury zorganizowanych grup przestępczych czy budowy ich typowego modelu organizacyjnego. Kwestię tę komplikuje nie tylko fakt stosunkowo małej liczby źródeł zawierających przydatne analizy informacje, lecz także wielość możliwych aspektów charakterystyki struktur zorganizowanych grup przestępczych, takich jak przykładowo liczebność, skład etniczny, formy i rodzaje powiązań, sposoby zarządzania czy charakterystyka ich elementów składowych²⁴.

Według raportu Centralnego Biura Śledczego Komendy Głównej Policji za 2012 rok polskie grupy przestępcze kierowane były przez **817** zidentyfikowanych liderów, grupy międzynarodowe przez **127**, rosyjskojęzyczne przez **8**, cudzoziemców **7**. Według stanu na 31 grudnia 2014 roku, łączna liczba liderów pozostających w zainteresowaniu Centralnego Biura Śledczego Policji wynosiła **959**²⁵.

Streszczenie

W prezentowanej publikacji poruszono problematykę interpretacji art. 258 § 3 kodeksu karnego dotyczącego ustalenia i określenia lidera zorganizowanej grupy przestępczej. Na przykładzie dostępnej doktryny i orzecznictwa wyjaśniono kwestię analizy prawa karnego materialnego w odniesieniu do zakładania zorganizowanej grupy przestępczej i kierowania nią.

Słowa kluczowe: przestępczość zorganizowana, prawo karne, lider grupy przestępczej, związek przestępczy

Summary

The publication addresses the problem of interpretation of art. 258 § 3 of the Criminal Code on the findings and determine the leader of an organized criminal group. For example, the available doctrine and case law clarified the analysis of substantive criminal law setting up and managing an organized criminal group.

Keywords: organized crime, criminal law, the leader of a criminal group, the association

²⁴ M. Cichomski, *Struktury zorganizowanych grup przestępczych*, w: W. Jasiński, W. Mądrzejowski, K. Wiciak (red.), *Przestępczość zorganizowana: fenomen, współczesne zagrożenia, zwalczanie, ujęcie praktyczne*, Wyższa Szkoła Policji, Szczytno 2013, s. 66.

²⁵ Dane za stroną: <http://cbs.policja.pl/cbs/raporty-z-dzialalnosci/9890,Raporty-z-dzialalnosci.html> (z dnia 19.05.2015).